

СУЧАСНИЙ ТРИМОВНИЙ "СЛОВНИК УКРАЇНСЬКИХ НАЗВ МІНЕРАЛЬНИХ ВИДІВ"

2019 року в науковому журналі "Записки Українського мінералогічного товариства" (том 16, 446 с.) опубліковано "Словник українських назв мінеральних видів" (укладачі — Ганна Кульчицька, Дарія Черниш). Він охоплює перелік мінеральних видів, затверджених на поточний час Комісією з нових мінералів, номенклатури і класифікації Міжнародної мінералогічної асоціації, ММА (*International Mineralogical Association, IMA*). Наведено такі відомості: назва мінерального виду англійською, українською і російською мовами, кристалохімічна формула, дата затвердження і походження назви. Зазначено своєчасність і важливість видання, як підґрунтя нового сучасного "Мінералогічного словника" і "Мінералогічної енциклопедії України". Наголошено, що вихід словника у світ став можливим завдяки титанічній праці укладачів — Ганни Кульчицької і Дарії Черниш.

До одного з першорядних завдань мінералогії в Україні належить впорядкування сучасної української мінералогічної термінології, адже на сучасному етапі розвитку науки значно зросла кількість відкриттів нових мінералів, зумовлена зрослими можливостями аналітичної бази для визначення будови мінералів, заряду атомів та їхньої позиції у структурі. З огляду на отримання нових знань про мінерали, як про нові, назву яким присвоюють автори відкриття після їхнього затвердження, так і про ті чи інші, давно відомі, виникають правописні колізії, що потребує значних зусиль з уніфікації величезного масиву даних.

Тому із зацікавленням мінералоги України отримали звістку про опублікування у 2019 р. на сторінках наукового журналу "Записки Українського мінералогічного товариства" (том 16) тримовного "Словника українських назв мінеральних видів" (надалі Словник). Словник починається з Передмови його укладачів — Ганни Кульчицької (президента Українського мінералогічного товариства (УМТ) і Дарії Черниш (завідувача відділу регіональної та генетичної мінералогії Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення (ІГМР) ім. М.П. Семененка НАН України). У Передмові наголошено на таких важливих нюансах, як необхідність створення Словника, якому передувало активне обговорення його матеріалів у науковій мінералогічній літературі упродовж останнього десятиліття, а також на вебресурсі <http://mineralopediaukraine.com/>; важливість

входження Українського мінералогічного товариства від 1994 р. до складу Міжнародної мінералогічної асоціації (*International Mineralogical Association, IMA*); організація термінологічної комісії при Українському мінералогічному товаристві (голова професор Володимир Павлишин), відповідно до ухвали якої підготовано Словник тощо.

Укладачі детально висвітлили українські синоніми латиноалфавітних назв мінералів. Для їхнього утворення вони скористалися перекладачем пошукової системи *Google*, який пропонує вимову слів багатьма мовами, використовуючи найпотужнішу базу даних. Враховано також зміни до українського правопису, які внесені з 1990 і 2019 рр.

Основою для створення Словника став перелік мінералогічних видів, затверджених Комісією з нових мінералів, номенклатури і класифікації (*Commission on New Minerals, Nomenclature and Classification, CNMNC*) Міжнародної мінералогічної асоціації. Наприкінці 2019 р. цей перелік налічував 5562 назви затверджених мінеральних видів.

Словник містить також перелік незатверджених мінералів і поширених у вітчизняній літературі назв відмін та синонімів назв мінералів. Він охоплює такі дані: назву мінерального виду (англійською, українською і російською мовами), кристалохімічну формулу, дату затвердження і походження назви. Прикро, що у переліку не зазначено, які мінерали наявні в Україні.

У Передмові укладачі наголосили на важливості та необхідності створення Словника, яка зумовлена неспинними змінами в системі мінерального світу. Ці зміни пов'язані з відкриттям нових видів, перевизначенням давно відкритих, переглядом номенклатури груп і надгруп амфіболів, піроксенів, цеолітів, турмалінів, апатиту тощо. Акцентовано на важливому фактові, що функцію затвердження нових і дискредитацію раніше відкритих видів, упорядкування номенклатури, затвердження назви мінералу і його перейменування з 2006 р. здійснює Комісія з нових мінералів номенклатури і класифікації Міжнародної мінералогічної асоціації.

Звичайно, це дуже добре, що Комісія наводить порядок у мінеральному світі. Але не зовсім вдалим, з нашого погляду, є не затвердження, як мінеральних видів, низки найменувань таких найвідоміших і звиклих до вживання важливих мінералів змінного складу, зокрема, серед польових шпатів — андезину, анортклазу, лабрадору, серед амфіболів — рогової обманки, серед слюд — біотиту; гідробіотит затверджено як мінеральний вид. Перелічені назви, і це очевидно, будуть ще дуже довго фігурувати і застосовуватися в мінералогічній літературі.

Укладачі у Передмові висловили сподівання, що Словник сприятиме орієнтуванню у світі мінералів, порозумінню між мінералогами, очищенню наукової літератури від "засмічення" термінами, позбавить дубльованих назв, дасть змогу однозначно ідентифікувати мінерал і його статус (мінеральний вид, різновид, мінералоїд, суміш мінералів), статус назви (затверджена чи синонім). До речі, в цьому контексті, на нашу думку, виключення такої дефініції як "відміна" лише ускладнило розуміння питання. Також зазначається, що ухвала термінологічної Комісії УМТ є лише рекомендацією, а не законом, тому чим більше мінералогів братиме участь в обговоренні Словника, тим авторитетнішими будуть рекомендації Комісії УМТ.

Поява такого Словника беззаперечно є дуже важливою і надзвичайно потрібною в українській мінералогії подією. Тут треба віддати належне його укладачам — Ганні Кульчицькій і Дарії Черниш, за невтомну, педантичну й скрупульозну, воістину титанічну працю, адже в рецензованому Словнику перелік назв мінералів понад удвічі перевищує кількість мінеральних видів, охарактеризованих в усесвітньо відомому першому україномовному (українсько-російсько-англійському) "Мінералогічному словнику" Євгена Лазаренка і Оксани Винар, опублікованому вже далекого 1975 р.

Високо оцінюючи появу сучасного "Словника українських назв мінеральних видів", не можна, на жаль, не зазначити відставання українських мінералогів у відкритті нових мінералів у надрах України, кількість яких сягає лише понад одну тисячу найменувань. Є всі підстави сподіватися, що наявність анонсованого Словника прискорить підготовлення до видання давно задуманої "Мінералогічної енциклопедії України", над якою активно працюють науковці України, насамперед, ІГМР ім. М.П. Семененка НАН України на чолі з його директором, академіком Олександром Пономаренком, за активної участі й укладачів цього Словника.

На завершення хотілося б ще раз висловити не лише нашу, але й усієї мінералогічної спільноти щиросердну вдячність укладачам — Ганні Кульчицькій і Дарії Черниш, за цей надважливий, бо є першим, крок до підготовлення у майбутньому нового сучасного "Мінералогічного словника" і якнайшвидшого його опублікування як підґрунтя для "Мінералогічної енциклопедії України" — задуму академіка Євгена Лазаренка.

*О.І. МАТКОВСЬКИЙ,
І.М. НАУМКО, Л.З. СКАКУН*

Надійшла 13.04.2021